

NUSIKALSTAMAS IR TYČINIS BANKROTAS: TEORIJA IR PRAKTIKA

Albertas Milinis

Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra

Elektroninis paštas: a.milinis@tf.vdu.lt

Nerijus Strikulyš

Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra

Elektroninis paštas: nerijus@strikulys.lt

Straipsnis pateiktas 2016 m. gruodžio 15 d., parengtas spausdinti 2017 m. sausio 24 d.
DOI: 10.13165/JUR-16-23-2-06

Santrauka. Bankroto sąvoka šiuolaikinėje teisėje vartojama įvairialypę prasme. Bendriausia prasme bankrotas reiškia tam tikrą fizinio ar juridinio asmens nemokumo būklę, negalėjimą išmokėti susidariusių įsiskolinimų kreditoriams. Teisine prasme ši procedūra vyksta teisme. Daugelyje pasaulio šalių (tame tarpe ir Lietuvoje) bankrutuoti gali ne tik juridiniai, bet ir fiziniai asmenys. Kolektyvinio bankroto Europos Sąjungoje byloms taikomas Europos tarybos (EB) reglamentas Nr. 1346/2000. Lietuvos Respublikoje, tam tikrais atvejais, kai konstatuojama, kad asmuo savo ar savo vadovaujamos įmonės nemokumą sukėlė tyčia, gali būti keliamas tokių asmenų teisinės atsakomybės klausimas. Pažymėtina ir tai, kad teisinės atsakomybės prasme, bankrotas yra ne tik civilinės teisės, bet ir baudžiamosios teisės institutas. Šiame straipsnyje būtent ir nagrinėjamas civilinės ir baudžiamosios atsakomybės už bankroto sukėlimą tyčiniais asmenų veiksmais atribojimas. Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymas tyčinį bankrotą apibūdina kaip įmonės privedimą prie bankroto tyčia. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 209 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė asmeniui, kuris sąmoningai blogai valdydamas įmonę nulėmė jos bankrotą

ir dėl to padarė didelės turtinės žalos kreditoriams. Matyti, kad praktikoje neretai kyla nusikalstamo ir tyčinio bankroto atribojimo problemų, todėl šiuo straipsniu siekiama ne tik atskleisti tyčinio ir nusikalstamo bankroto sąvokas, bet ir identifikuoti šių sąvokų atribojimo kriterijus, o taip pat išanalizuoti praktinius tyčinio ir nusikalstamo bankroto atribojimo aspektus.

Reikšminiai žodžiai. Bankrotas, nusikalstamas bankrotas, tyčinis bankrotas, tyčinio ir nusikalstamo bankroto atribojimo kriterijai.

Įvadas

Pagal Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymą¹ (toliau – Įmonių bankroto įstatymas), įmonės bankrotas yra teisės aktų nustatyta tvarka pripažinta įmonės nemokumo būseną, kai siekiama šios būsenos pabaigos iš įmonės turto tenkinant kreditorių reikalavimus ir užtikrinant kreditorių ir įmonės interesų pusiausvyrą (Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 1 dalis). Tuo tarpu tyčinis bankrotas yra įmonės privedimas prie bankroto sąmoningai blogai valdant įmonę (veikimu, neveikimu) ir (arba) sudarant sandorius, kai tai buvo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių teises ir (arba) teisėtus interesus (Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 12 dalis). Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą² (toliau – Baudžiamasis kodeksas) 209 straipsnis numato baudžiamąją atsakomybę asmeniui, kuris sąmoningai blogai valdydamas įmonę nulėmė jos bankrotą ir dėl to padarė didelės turtinės žalos kreditoriams. Pagal minėtą straipsnį, asmuo gali būti baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų. Atsižvelgiant į Įmonių bankroto įstatymo ir Baudžiamąjį kodeksą formuluotes, matyti, jog abiejuose teisės aktuose nurodomas „sąmoningas blogas įmonės valdymas“, todėl akivaizdu, kad praktikoje kyla asmens atsakomybės atribojimo problema. Kadangi baudžiamosios atsakomybės taikymas yra priemonė *ultima ratio*, todėl būtina aiškiai atriboti, kokie kriterijai lemia, kad už bankroto sukėlimą tyčiniaus veiksmais ar neveikimu, asmeniu gali būti taikoma griežčiausia atsakomybės rūšis.

Šio tyrimo tikslas – išnagrinėti, kokie reikalavimai, įtvirtinti Įmonių bankroto įstatyme, keliami siekiant nustatyti, kad įmonės bankrotas sukeltas tyčia, ir kokie reikalavimai, įtvirtinti Baudžiamąjį kodeksą 209 straipsnyje, leidžia taikyti baudžiamąją atsakomybę už nusikalstamo bankroto sukėlimą, atskleisti diskutuotinus šių dviejų atsakomybės rūšių atribojimo aspektus. Tyrimui atlikti autoriai pasitelkė sisteminę analizę, lyginamąjį bei apibendrinimo metodus.

1. Nusikalstamas bankrotas kaip baudžiamosios teisės institutas

1 Valstybės žinios, 2011, Nr. 31-1010.

2 Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.

Baudžiamojo kodekso 209 straipsnyje yra numatyta baudžiamoji atsakomybė tam, kas sąmoningai blogai valdydamas įmonę nulėmė jos bankrotą ir dėl to padarė didelės turčinės žalos kreditoriams. Už šio nusikaltimo padarymą baudžiamasis įstatymas numato bausmę – laisvės atėmimą iki trejų metų, taigi šis nusikaltimas priskiriamas nesunkių nusikaltimų grupei (Baudžiamojo kodekso 11 straipsnio 3 dalis). Nusikalstamas bankrotas priskiriamas prie nusikaltimų ekonomikai ir verslo tvarkai, o tokiais nusikaltimais gali būti padaroma didelės žalos visos valstybės finansinei ir ekonominei sistemai, joje dalyvaujantiems subjektams. Tokių nusikaltimų tolimesnis padarinys gali būti žala socialinei bei politinei sistemoms, normaliam verslo funkcionavimui bei vystymuisi. Vis tik, atsižvelgiant į grynai ekonominius nusikalstamo bankroto padarinius, įstatymo leidėjo siekis numatyti kaltininkui vien tik su laisvės atėmimu susijusią bausmę yra kvestionuotinas. Siekiant taikyti baudžiamąją atsakomybę, nepakanka vien tik konstatuoti įmonės bankroto būseną. Ši būseną yra tik tam tikras tarpinis kaltininko veikos rezultatas. Pagrindinis požymis, leidžiantis taikyti baudžiamąją atsakomybę už sąmoningą blogą įmonės valdymą ir jos privedimą prie bankroto yra didelės turčinės žalos padarymas kreditoriams. Kas tai yra didelė turčinė žala, yra apibrėžiama Baudžiamojo kodekso 212 straipsnio 1 dalyje, kur numatyta, kad turtas yra didelės vertės, kai jo vertė viršija 150 MGL dydžio sumą. Taigi darytina išvada, kad Baudžiamojo kodekso 209 straipsnyje įtvirtinta nusikalstamo bankroto sudėtis yra materialinė, todėl joje reikalaujama padarinių atsiradimo – tik tuo atveju, kai kreditoriams padaryta turčinė žala viršija 150 MGL sumą, asmeniui gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė. Turčinė žala kreditoriams gali pasireikšti tiesioginiais nuostoliais arba negautomis pajamomis. Vis tik, jei bankroto procedūros metu pakanka lėšų atlyginti kreditoriams atsiradusią žalą, baudžiamoji atsakomybė kaltininkui nebus taikoma. Jei didelės turčinės žalos atsirado bent dviem kreditoriams, ji viršija 150 MGL (kartu sudėjus), ir bankroto procedūrų metu nepakanka lėšų jai atlyginti, galima galvoti apie baudžiamosios atsakomybės kaltininkui taikymą (nustačius visas kitas baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlygas). Tačiau svarbu paminėti, kad netesybos, baudos, delspinigiai ir kiti baudinio pobūdžio mokėjimai nepatenka į turčinės žalos turinį Baudžiamojo kodekso 209 straipsnio prasme. Apibendrinant, didelės turčinės žalos požymis yra lemiantis veiksnys atirbojant nusikaltimą nuo civilinio delikto, tai yra nusikalstamą bankrotą nuo tyčinio. Vis tik, šio straipsnio autorių nuomone, atsižvelgiant į ekonominę situaciją šalyje ir baudžiamosios atsakomybės, kaip priemonės *ultima ratio*, taikymo aspektus, turčinės žalos dydis, įtvirtintas baudžiamajame įstatyme turėtų būti didesnis. Siūlytina didinti nustatytą 150 MGL ribą dvigubai ir baudžiamajame įstatyme numatyti, kad tik atsiradus didesnės nei 300 MGL žalos kreditoriams, kaltininkui kyla atsakomybė pagal Baudžiamojo kodekso 209 straipsnį (žinoma, esant ir visiems kitiems būtiniems požymiams baudžiamajai atsakomybei kilti). Tokiu atveju, būtų reikalinga keisti Baudžiamojo kodekso 212 straipsnio nuostatas. Nenustačius didelės turčinės žalos kreditoriams ir nesant kitų

būtinųjų požymių kaltininko baudžiamajai atsakomybei kilti, kreditoriai galėtų reikalauti patirtų nuostolių atlyginimo civiline tvarka.

Tais atvejais, kai kaltininko tikslas buvo padaryti kreditoriams žalos, tačiau to kaltininkui nepavyko įgyvendinti dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių, tai nusikalstama veika bus kvalifikuojama kaip pasikėsinimas padaryti nusikalstamą bankrotą pagal Baudžiamojo kodekso 22 straipsnio 1 dalį ir 209 straipsnį.

Apibūdinant objektyviuosius šios nusikalstamos veikos požymius, pasakytina, kad šios nusikalstamos veikos objektas – kreditorių turtiniai interesai gauti savo turimų turtinių reikalavimų patenkinimą už įmonei suteiktą turtą, prekes ar paslaugas³. Objektyvioji nusikalstamos veikos pusė pasireiškia Baudžiamojo kodekso 209 straipsnio sudėtyje įtvirtintu sąmoningu blogu įmonės valdymu, kuris teisės doktrinoje apibūdinamas kaip „*ūkinės, komercinės ar finansinės veiklos vykdymas, pažeidžiant elementarius protingam ir rūpestingam šeimininkui keliamus reikalavimus, kai tokia veikla sąlygoja kaltininko įmonės visišką nemokumą ir turimo turto praradimą, tuo sukeliant pavojų kaltininko kreditorių turtiniams interesams*“⁴. Ši veika gali pasireikšti tiek aktyviais kaltininko veiksmais, tiek ir jo neveikimu. Blogu įmonės valdymu gali būti laikomas pernelyg didelis išlaidavimas – kai kaltininkas, valdydamas įmonę išleidžia daugiau negu iš įmonės veiklos gauna pajamų arba kai išlaidos yra nepateisinamos dėl sunkios įmonės ekonominės padėties, turimo turto ir todėl kaltininko veiksmai sukelia neigiamą įmonės valdymo efektą⁵. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT), apibūdinamas blogą įmonės valdymą Baudžiamojo kodekso 209 straipsnio sudėtyje, pažymi, kad tai gali būti pernelyg didelis išlaidavimas (kai kaltininkui valdant įmonę, išlaidos viršija pajamas), taip pat rizikingų finansinių operacijų atlikimas ar sąmoningas įmonės veiklos neplėtojimas⁶. Praktikoje toks išlaidavimas taip pat gali pasireikšti išleidžiant per daug lėšų reprezentacijai, steigiant įmonės padalinius tose teritorijose, kur potencialiai įmonė negali turėti rinkos. Žinoma, teismui konstatuoti šiuos veiksnius nėra lengva. Pažymėtina, kad įmonės valdančių asmenų veikla visada yra susijusi su didele ekonomine rizika – sprendimai investuoti įmonės lėšas, plėsti jos veiklą, imti ar suteikti paskolas, gali baigtis priešingai nei tikėtasi, tai yra, įmonė gali sulaukti ekonomiškai nenaudingo ar net nuostolingą rezultato. Jei kiekvieną kartą už nepasisekusius verslo sprendimus įmonių vadovams būtų taikoma baudžiamoji atsakomybė, asmenys apskritai vengtų vadovauti įmonėms ir priimti rizikingus verslo sprendimus. Dėl to, net ir LAT savo praktikoje pripažįsta verslo sprendimo taisyklės taikymą nacionalinių teismų praktikoje. Verslo sprendimai, kuriuos priima įmonių vadovai, sudaro verslo pagrindą. Teisės aktai įtvirtina bendrovių vadovams

3 SINKEVIČIUS, E. et al. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. II tomas. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 502.

4 *Ibid.*

5 *Ibid.*

6 2014 m. spalio 14 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-358/2014.

plačius įgaliojimus, o jų veikla ir priimami sprendimai yra susiję su didele verslo rizika. Jei dėl verslo sprendimo bendrovė patyrė žalą, galima kelti klausimą, ar toks verslo sprendimas buvo teisėtas. Vis tik, žalą bendrovei gali atsirasti net ir tuo atveju, kai bendrovės vadovas, priimdamas rizikingą verslo sprendimą, veikė visiškai teisėtai, paisydamas ir laikydamasis jam nustatytų pareigų. Tokiu atveju bendrovės vadovas turi būti apsaugotas nuo teisinės atsakomybės, antraip jis apskritai vengtų priimti bet kokius verslo sprendimus. Bendrosios teisės tradicijos valstybėse išplėtotą verslo sprendimo taisyklę (angl. *business judgment rule*) leidžia įmonės valdymo organų nariams padaryti klaidų priimant verslo sprendimus, jei sprendimai buvo priimti neatsižvelgiant į asmeninį interesą, gera valia ir tikint, kad tai yra geriausia įmonei⁷. LAT savo praktikoje yra nurodęs: „bet kuriuo atveju bendrovės valdymo organų (vienasmenio ir kolegialaus) nariai turi elgtis rūpestingai ir sąžiningai bendrovės atžvilgiu, o tai, be kita ko, reikalauja, kad prieš priimdami sprendimą valdymo organo nariai būtų pakankamai susipažinę su visa reikiama informacija. Konkrečiu atveju esant šioms prielaidoms ir nesant interesų konflikto, laikytina, kad bendrovės vadovai turi elgesio laisvę apsispręsti, kokį konkrečiai verslo sprendimą priimti ir kokią protingą ūkinę-komercinę riziką prisiimti. Net jei konkretus verslo sprendimas ir atnešė nuostolių, tai dar nereiškia, kad šis sprendimas buvo neteisėtas“⁸. Matyti, kad teismui, kuris vertina įmonės vadovo atsakomybės klausimą tenka nelengvas uždavinys nuspręsti, ar įmonės valdymas buvo blogas, kaip tai numatyta Baudžiamojo kodekso 209 straipsnio dispozicijoje, ar, vis tik tai, įmonės valdymas buvo pagrįstas nepasiteisinusia ekonomine rizika, tačiau baudžiamoji atsakomybė vadovui už tai neturėtų būti taikoma.

LAT taip pat pabrėžia, kad piktybinis sutarčių nevykdymas, dėl kurio prarandamos prekių ar paslaugų rinkos, gali būti laikomas blogu įmonės valdymu⁹. Analizuojant kasacinio teismo praktiką matyti, kad blogas įmonės valdymas – tai neefektyvus, nerentabilus, nuostolingas ūkininkavimas, šeimininkavimas įmonėje. Matyti, jog toks valdymas natūraliai lemia tam tikrų padarinių atsiradimą, kuris pasireiškia nuostolių atsiradimu, įmonės konkurencingumo sumažėjimu, nemokumo būklės atsiradimu, dalykinės reputacijos pablogėjimu ir panašiai¹⁰. LAT yra konstatavęs ir tai, kad „blogai ūkininkauja tas, kuris blogai organizuoja įmonės darbą, atleidžia kvalifikuotus ir priima nekvalifikuotus darbuotojus, įsitraukia į nuostolingus sandorius, nepagrįstai teikia laidavimo ir garantinius raštus, neužtikrina turto saugumo, nepagrįstai rizikuoja rinkoje, nesilaiko sutarčių sąlygų, dėl to patraukiamas civilinėn atsakomybėn, blogai tvarko apskaitą ar netvarkingai moka mokesčius ir dėl to nubau-

7 SALET, H. A. Delaware's Good Faith. *Cornell Law Review*. 2003–2004, 89: 465 p.

8 2014 m. sausio 9 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje 3K-7-124/2014.

9 *Ibid.*

10 *Ibid.*

džiamas didelėmis baudomis, įtraukia įmonę į nusikalstamą veiklą¹¹. LAT praktika vadovaujasi ir žemesniųjų instancijų teismai: „bloga įmonės valdymo pagrindą sudaro įmonės interesų nepaisymas, atsakingų asmenų nuosavų interesų iškelimas aukščiau įmonės interesų. Šios nusikalstamos veikos neteisėtumas pasireiškia tuo, kad skolininkas nesilaiko įstatymo nustatytos tvarkos užtikrindamas kreditorių reikalavimus“¹². Baudžiamojo kodekso 209 straipsnyje numatytu nusikaltimu yra pažeidžiama verslo tvarka, įpareigojanti atsakingus subjektus sąžiningai ir atsakingai, laikantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹³, Individualių įmonių¹⁴, Akcinių bendrovių¹⁵ bei kitų įstatymų ir teisės aktų reikalavimų, vykdyti verslą¹⁶. Blogam įmonės valdymui galima priskirti ir labai rizikingą veiklą, kaip antai, investavimą akcijų rinkose, rizikingų draudimo sutarčių sudarymą, didelio kiekio greitai gendančių produktų įsigijimą, neturint galimybių tokius produktus perdirbti ar sandėliuoti, didelio kiekio prekių pardavimas jas perleidžiant be apmokėjimo garantijų¹⁷, paslaugų teikimas nemokiam klientui ir panašiai. Baudžiamosios teisės doktrinoje pažymima, kad blogas įmonės valdymas yra ir tada, kai sąmoningai nesilaikoma elementarių ir visuotinai pripažintų atsargumo civilinėje apyvartoje priemonių: pavyzdžiui, kai gabenamas neapdraustas itin didelės vertės krovinys, arba suteikiamos didelės paskolos, nesant jų grąžinimą užtikrinančių priemonių, o taip pat tais atvejais, kai sąmoningai neplėtojama įmonės veikla, piktybiškai nevykdomos sutartys, neišieškomos skolos¹⁸. LAT pripažino blogą įmonės valdymu ir tokią aplinkybę, kai nepaisant pačios bendrovės įsiskolinimų kreditoriams, turimos lėšos buvo išleistos siekiant tik dar labiau padidinti nuostolius ir privesti bendrovę prie bankroto¹⁹. Kitoje byloje, LAT patvirtino, kad žemesniųjų instancijų teismai teisingai taikė Baudžiamojo kodekso 209 straipsnį, kai „*direktorius N. P. intensyviai nurašinėjo ir pardavinėjo bendrovės ilgalaikį materialųjį bei nekilnojamąjį turtą, kurisarduotas daugiausiai fiziniams asmenims už mažesnę nei likutinė vertė kainą: pardavimo kaina 571 890 Lt, likutinė vertė 943 033 Lt, ir kurio didžioji*

11 2014 m. sausio 9 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis civilinėje byloje 3K-7-124/2014.

12 2016 m. kovo 22 d. Šiaulių apylinkės teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-327-899/2016.

13 Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.

14 Lietuvos Respublikos individualių įmonių įstatymas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 112-4991.

15 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-1914. Nauja įstatymo redakcija nuo 2004-01-01; Nr. IX-1889, Valstybės žinios, 2003, Nr. 123-5574, atitaisymas skelbtas: Valstybės žinios, 2004, Nr. 33.

16 2014 m. spalio 14 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-413/2014; 2016 m. kovo 30 d. Klaipėdos apygardos teismo nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-49-380/2016.

17 *Op. cit.* SINKEVIČIUS, E. p. 502–503.

18 *Ibid.*, p. 503.

19 2014 m. spalio 14 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-358/2014.

dalį turto perduota asmenims, susijusiems su bendrove. Gautos lėšos už perduotą turtą buvo skirtos ne bendrovės įsipareigojimams su tiekėjais padengti, o grąžinti 369 039 Lt paskolų buvusiems UAB „P.“ akcininkams – pačiam kasatoriui, jo broliui R. P. bei motinai O. P. Būtent tokie nuteistojo veiksmai – kad turtas buvo perduotas už žymiai mažesnę kainą, lėmė įmonės UAB „P.“ bankrotą bei didelės žalos kreditoriams padarymą – iš viso 1 476 140,04 Lt dydžio. Taigi, priešingai nei teigia kasatorius, teismai, nustatę šias faktines aplinkybes, visiškai pagrįstai konstatavo, kad jo veikoje yra visi būtini nusikalstamo bankroto (BK 209 straipsnis) požymiai²⁰.

Apibendrinant tai, kas išdėstyta, galima daryti išvadą, kad blogas įmonės valdymas tai yra aktyvūs kaltininko veiksmai arba jo neveikimas, kuriuo įmonė privedama prie nemokumo ir bankroto būsenos, taip sukeliant pavojų kreditorių turciniams interesams.

Subjektyvioji nusikalstamo bankroto pusė pasižymi tyčinės kaltės buvimu asmens veikoje. Nusikalstamas bankrotas gali būti padaromas tiek tiesiogine, tiek netiesiogine tyčia. Kaip nurodo LAT, „įrodinėjant kaltės klausimą, turi būti nustatyta, kad asmuo, turintis įgalinimų valdyti įmonę, veikė tyčia, t. y. suprato, kad blogai valdo įmonę, numatė bankroto ir žalos kreditoriams atsiradimo galimybę ir šių padarinių norėjo (tiesioginė tyčia) arba nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems kilti (netiesioginė tyčia)²¹. Konstatuojant asmens kaltę ir taikant kaltininkui baudžiamąją atsakomybę, svarbu išsiaiškinti nusikalstamos veikos padarymo tikslus ir motyvus, jeigu juos įmanoma nustatyti. Nusikaltimo tikslas – tai tam tikri asmens siekiai, priežastys, dėl ko asmuo daro nusikalstamą veiką. Tuo tarpu nusikaltimo motyvas yra paskata, priežastis, tam tikras kaltininko elgesio paaiškinimas. Šie nusikalstamos veikos požymiai yra gana glaudžiai susiję ir tam tikrais atvejais gali būti pakankamai sunkiai įrodomi. Analizuojant teismų praktiką matyti, kad dažniausiai nusikalstamo bankroto tikslas yra kaltininko siekis asmeniškai praturtėti įmonės sąskaita, o motyvai gali būti sunki kaltininko finansinė padėtis, kerštas kreditoriams ir kitos aplinkybės. Pažymėtina, kad nusikalstamos veikos motyvas ir tikslas neturės įtakos nusikalstamos veikos kvalifikavimui pagal Baudžiamojo kodekso 209 straipsnį, tačiau yra svarbūs nustatant kaltininko kaltės formą ir gali turėti įtakos skiriant bausmę. Kalbant apie nusikalstamo bankroto subjektą, pažymėtina, kad jis turi turėti ne tik bendruosius požymius (amžius – 16 metų, pakaltinamumas), bet ir tam tikrų specialių požymių: baudžiamojon atsakomybėn gali būti traukiamas įmonės vadovas (direktorius) arba įgaliotas atstovas. Asmuo turi turėti realius įgalinimus valdyti įmonę ir tokie įgaliojimai jam turi būti suteikti turaties, įstatymo ar administracinio akto pagrindu.

Pažymėtina, kad norint taikyti baudžiamąją atsakomybę asmeniui už nusikalstamą bankrotą, ypatingai svarbu nustatyti priežastinį ryšį tarp blogo įmonės valdymo

20 2013 m. birželio 3 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-301/2013.

21 *Ibid.*

ir bankroto būklės bei priežastinį ryšį tarp įmonės bankroto ir didesnės nei 150 MGL turtinės žalos atsiradimo kreditoriams. LAT akcentuoja, kad „įmonės bankrotas yra tik tarpinis padarinys, nes dėl blogo valdymo atsiradusi bankroto būseną turi būti kreditoriams padaromos didelės turtinės žalos priežastis. Priežastingumas šiame nusikaltime reiškia, kad bankrotą ir atitinkamą žalą kreditoriams nulėmė būtent blogas įmonės valdymas, o ne objektyvios aplinkybės“²². Jei įmonės nemokumo būklė susiklostė dėl tam tikrų objektyvių aplinkybių ir negalima nustatyti įmonės vadovo kaltės dėl bankroto bei turtinės žalos kreditoriams atsiradimo, tai nebus teisinio pagrindo baudžiamosios atsakomybės pagal Baudžiamojo kodekso 209 straipsnį taikymui. Tik nuštačius visus aukščiau išvardytus objektyviuosius ir subjektyviuosius nusikalstamos veikos požymius, nusikaltėlio veiksmai kvalifikuojami pagal Baudžiamojo kodekso 209 straipsnį, kaip nusikalstamas bankrotas.

2. Nusikalstamo bankroto kvalifikavimo problemos Lietuvos teismų praktikoje

Lietuvos teismų praktikoje pasitaikantys nusikalstamos bankroto atvejai yra gana panašūs pagal nusikaltimo padarymo būdą, savanaudiškus motyvus ir tikslus. LAT praktikos analizė rodo, kad įmonės vadovo veikimas priešingai įmonės interesams ir įmonės veiklos tikslams, kai dėl to atsiranda dideli įsiskolinimai kreditoriams, tinkamai kvalifikuojamas pagal Baudžiamojo kodekso 209 straipsnį. Vienoje iš bylų LAT konstatavo, kad individualios įmonės savininko veiksmai, kai jis įmonės vardu sudarė akivaizdžiai nenaudingą ir įmonės tikslams prieštaraujančią statybos rangos sutartį, kuria įsipareigojo savo rizika, jėgomis bei darbo priemonėmis, iš savo medžiagų atlikti gyvenamojo namo statybos darbus už mažesnę nei vidutinė rinkos vertė ir šiuos darbus atliko, tačiau jų neiformino darbų perdavimo-priėmimo aktais, neišrašė PVM sąskaitų faktūrų, nepareikalavo už atliktus darbus sumokėti, o patirtų statybos darbų išlaidų (medžiagų, mechanizmų, darbo užmokesčio) neapskaitė įmonės buhalterinės apskaitos dokumentuose, taip padarydamas įmonei didelių nuostolių ir laiku neatsiskaitydamas su įmonės kreditoriais, o taip pat nuomodamas įmonei priklausančias patalpas už mažesnę nei rinkos kainą bei veikdamas priešingai įmonės tikslams uždirbti pajamas ir siekti pelno, suteikdamas paskolas sau. LAT paliko nepakeistą nuosprendį, kuriuo kaltininkas už išvardytas veikas nuteistas pagal Baudžiamojo kodekso 209 straipsnį²³.

Iš kasacinio teismo praktikos matyti, kad beprocentės paskolos sau įforminimas bendrovės vardu atitraukė apyvartines įmonės lėšas, nulėmė įmonės bankrotą

22 2013 m. birželio 3 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-301/2013.

23 2014 m. spalio 14 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-358/2014.

ir sukėlė didelės žalos įmonės kreditoriams²⁴. Šioje byloje LAT atmetė kasatoriaus argumentus, kad įmonės bankrotą nulėmė ne blogas įmonės valdymas, bet kiti ekonominiai veiksniai (konkurencija, nuostolinga bendrovės veikla ir panašiai), nes tam nebuvo jokio objektyvaus pagrindo²⁵.

LAT praktikoje yra pavyzdžių, kai asmens neveikimas laikomas blogu įmonės valdymu ir kvalifikuojamas pagal Baudžiamojo kodekso 209 straipsnį: „*nuteistojo veika tinkamai kvalifikuota pagal BK 209 str., kadangi nereikalaudamas kitos įmonės atsiskaityti už statybos ir remonto darbus, jis neabejotinai neefektyviai naudojo bendrovės veiklos metu sukauptą turtą*“²⁶. Pažymėtina, kad šioje byloje konstatuota ir tai, kad kaltininko vadovaujamos bendrovės preliminari sutartis dėl žemės sklypo pirkimo-pardavimo iš vienintelio akcininko buvo itin nepalanki bendrovei, nes numatė, kad kaip avansas sumokėti pinigai nebus gražinti, jei sutartis nebus sudaryta dėl nuo pardavėjo valios nepriklausančių aplinkybių. Įmonei sumokėjus beveik dviejų trečdalių visos kainos sumos avansą, kaltininkas įmonės vardu nesumokėjo likusios sumos ir dėl to buvo prarasti bendrovės pinigai, sumokėti kaip avansas. Būtent dėl tokių kaltininko veiksmų jau ir taip buvusi sudėtinga įmonės finansinė padėtis tapo kritinė, įmonė tapo nemoki ir bankrutavo²⁷. Matyti, kad net ir kaltininko neveikimas, kai yra visi kiti požymiai baudžiamajai atsakomybei kilti, tinkamai kvalifikuojamas pagal Baudžiamojo kodekso 209 straipsnį.

Kvalifikuojant kaltininko veiką kaip nusikalstamą bankrotą, baudžiamąjį įstatymą taikančiam teismui gali tekti įvertinti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties termino taikymo klausimą. Kadangi praktikoje nusikalstamas bankrotas, kaip baudžiamoji teisinė sankcija, dažniausiai seka po tam tikrų civilinio proceso tvarka atliktų bankroto procedūrų, iki kurių tęsėsi blogas įmonės valdymas, kaltininkas gali argumentuoti, kad apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senatis turi būti skaičiuojama nuo nusikalstamos veikos padarymo, o ne nuo padarinių atsiradimo. Kasacinės instancijos teismas, aiškindamas šią problemą, pažymėjo, kad nusikalstamo bankroto normos dispozicijoje veika aprašyta kaip sąmoningai blogas įmonės valdymas, o tokia veika visada suponuoja tam tikrą trunkamumą. Tokiais atvejais nusikaltimo padarymo laikas yra visas laikas, per kurį asmuo darė baudžiamajame įstatyme numatytą veiką, o apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas skaičiuojamas nuo veikos nutraukimo momento. Kadangi nagrinėjamoje byloje blogas įmonės valdymas truko iki bankroto bylos iškėlimo ir nustatyta, kad, atitraukus bendrovės apyvartines lėšas bendrovės finansinė būklė smarkiai pablogėjo, šios lėšos nebuvo naudojamos bendrovės veikloje, buvo apsunkintas atsiskaitymas su kreditoriais. Pa-

24 2009 m. lapkričio 24 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-504/2009.

25 *Ibid.*

26 2011 m. gruodžio 6 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-576/2011.

27 *Ibid.*

ėmęs paskolą, kaltininkas ir toliau vadovavo bendrovei, galiausiai pats kreipėsi į teisimą dėl bankroto bylos iškėlimo²⁸. Taigi, atsižvelgiant į jau anksčiau aptartą materialią nusikalstamos veikos sudėtį (reikalaujama padarinių atsiradimo – daugiau nei 150 MGL turtinės žalos bent dviem kreditoriams atsiradimo) ir LAT praktiką, darytina išvada, kad nusikalstamos veikos laikas sietinas su blogo įmonės valdymo pabaiga, tai yra, su bankroto bylos iškėlimu. Nuo šio momento pradedamas skaičiuoti apkalatinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas. Toks aiškinimas yra pagrįstas ir užkerta kelią susiklostyti situacijai, kad per tą laiką, kol blogai valdoma įmonė ir tai konstatuojama civiline tvarka nagrinėjamoje bankroto byloje, sueina apkalatinamojo nuosprendžio priėmimo senaties terminas nusikalstamam bankrotui konstatuoti.

3. Tyčinio bankroto instituto taikymas civilinėje teisėje

Šiuo metu galiojančiame Įmonių bankroto įstatyme yra aiškiai apibrėžta tyčinio bankroto sąvoka, požymiai ir suformuluotos prezumpcijos, kada įmonės bankrotas pripažįstamas tyčiniu. Tyčinis bankrotas – tai įmonės privedimas prie bankroto sąmoningai blogai valdant įmonę (veikimu, neveikimu) ir (arba) sudarant sandorius, kai buvo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių teises ir (ar) teisėtus interesus. Būtent tokia tyčinio bankroto sąvoka yra įtvirtinta Įmonių bankroto įstatymo 2 straipsnio 12 punkte. Atkreiptinas dėmesys yra į tai, kad Įmonių bankroto įstatymo redakcija, kurioje aukščiau nurodyta išsami tyčinio bankroto sąvoka, įsigaliojo nuo 2013 m. spalio 1 d. Būtent šie Įmonių bankroto įstatymo pakeitimai susiję su tyčiniu bankroto teisiniu reglamentavimu turėjo esminės įtakos nagrinėjant pareiškimus dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu. Priėmus šiuos Įmonių bankroto įstatymo pakeitimus ir įtvirtinus požymius bei prezumpcijas, kurioms esant yra laikoma, kad įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia, buvo patikslinta, kas yra laikoma įmonės tyčiniu bankrotu. Taip buvo palengvinta įrodinėjimo našta tiek subjektams, kurie kreipiasi į teisimą su prašymu pripažinti įmonės bankrotą tyčiniu, tiek ir teismui sprendžiant klausimą dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu. Iki to laiko, nuo 1998 metų iki naujos Įmonių bankroto įstatymo redakcijos įsiteisėjimo (2013 m. spalio 1 d.) tyčiniaus buvo pripažinti 67 bankrotai, o nuo naujosios įstatymo redakcijos įsiteisėjimo šis skaičius išaugo iki 185 bankroto procedūrų²⁹.

Šiuo metu teismams pripažįstant įmonės bankrotą tyčiniu pakanka nustatyti bent vieną iš Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 2 dalyje įtvirtintų požymių – (i) netinkamą įmonės valdymo organų įstatymuose ar įmonės steigimo dokumentuose

28 2009 m. lapkričio 24 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-504/2009.

29 Audito, apskaitos, turto vertinimo ir nemokumo valdymo tarnyba prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos, Tyčiniai bankrotai Lietuvoje: tyčinių bankrotų aktualus sąrašas ir apžvalgos. [žiūrėta 2016-12-09]. <<http://www.avnt.lt/veiklos-sritys/nemokumas-2/moni-bankrotas/tycinis-bankrotas/#bankrotu>>.

nustatytų pareigų vykdymą ar jų nevykdymą, (ii) nuostolingų ar ekonomiškai nenaudingų sandorių sudarymą ar kitų nuostolingų ar ekonomiškai nenaudingų įmonei sprendimų priėmimą, (iii) turto pardavimą už mažesnę nei rinkos kainą su įmone susijusiems asmenims arba turto neatlygintiną perleidimą, (iv) įmonės veikla buvo organizuojama taip, kad kreditorių galimybės nukreipti išieškojimą į įmonės skolininkės turtą buvo apribotos arba panaikintos ir (arba) išieškojimo pirmenybė buvo sąmoningai teikiama tos pačios žemesnės eilės kreditoriams bei (v) įmonės buhalterinė apskaita buvo tvarkoma apgaulingai ar netinkamai ir dėl to negalima visiškai ar iš dalies nustatyti įmonės veiklos, jos turto, nuosavo kapitalo ar įsipareigojimų dydžio ar struktūros.

Nevertinant aukščiau nurodytų požymių, Įmonių bankroto įstatyme taip pat įtvirtintos dvi prezumpcijos, kada įmonės bankrotas laikomas tyčiniu. Preziumuojama, kad įmonės bankrotas yra tyčinis, jeigu įmonės vykdyta veikla ir turtas buvo perkelti į kitą įmonę, įmonę reorganizavus arba įmonės dalį atskyrus, kai veiklą vykdė ir finansinius įsipareigojimus prisiima turto nevaldanti įmonė, kita veikianti ar naujai įsteigta įmonė perėmė įmonės nebaigtas vykdyti sutartis ir (arba) reikalavimo teises ir į šią įmonę perėjo dirbti darbuotojai ir (arba) vadovai ir (arba) su jais susiję asmenys (Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 3 dalies 1 punktą). Šia prezumpcija buvo įtvirtinta plačiai visuomenėje žinomas reiškinys – „Fenikso sindromas“. „Fenikso sindromu“ teismai pripažįsta situacijas, kuomet bankrutuojančiai įmonei paliekama didesnioji skolų našta, pelningą bendrovės veiklos dalį perkeltiant į naujai tų pačių asmenų įsteigtas (valdomas) bendroves.³⁰ „Fenikso sindromo“ terminas Lietuvoje plačiai buvo pradėtas naudoti Lietuvos mokesčių administratoriaus (VMI prie LR FM), kuris atlikdamas mokesčius patikrinimus nustatydavo Įmonės atsakingų asmenų atliktus veiksmus, atitinkančius dabar galiojančio Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 3 dalies 1 punkte įtvirtintą prezumpciją. Toks terminas taip pat plačiai naudojamas ir tarptautinėje mokesčių teisėje.

Antroji prezumpcija įtvirtinta Įmonių bankroto įstatyme yra susijusi su atsisakytųjų eiliškumo, įtvirtinto LR Civilinio kodekso 6.9301 straipsnyje, pažeidimu. Tačiau vien tik eiliškumo pažeidimo konstatavimo nepakanka tam, kad būtų preziumuojamas tyčinis bankrotas, bet kartu turi būti nustatytas ir įmonės vienasmenio valdymo organo pareigos dėl privalomo įmonės bankroto bylos neinicijavimo, kuomet įmonės darbuotojui (darbuotojams) ilgiau kaip 3 mėnesius iš eilės buvo nemokamas darbo užmokestis ir kitos su darbo santykiais susijusios išmokos³¹.

Iki šių Įmonių bankroto įstatymo nuostatų įsigaliojimo, subjektams, kurie kreipdavosi į teismą su prašymu dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu, būdavo apsun- kinta įrodinėjimo našta. Iki 2013 m. spalio 1 d. galiojusiose Įmonių bankroto įstaty-

30 2016 m. vasario 25 d. Lietuvos apeliacinio teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 2-399-823/2016.

31 Ši prezumpcija yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 3 dalies 2 punkte. Valstybės žinios, 2001-04-11, Nr. 31-1010.

mo, priimto 2001 m. kovo 20 d., redakcijose tyčinio bankroto sąvoka buvo abstrakti. Kas yra tyčinis bankrotas, įstatymo leidėjas nebuvo detalizavęs ir buvo apsiribojęs tik už įmonės veiklą atsakingų asmenų tyčios fakto buvimo konstatavimu. Tyčinis bankrotas buvo suprantamas kaip įmonės privedimas prie bankroto tyčia, tos tyčios nedetalizuojant. Dar daugiau, iki 2013 m. spalio 1 dienos pakeitimų, įstatymų leidėjas Įmonių bankroto įstatyme buvo nustatęs tik bankroto administratoriaus pareigas, kurios atsirasdavo, jeigu įmonės bankrotas buvo pripažįstamas tyčiniu. Iki dabar galiojančios Įmonių bankroto įstatymo redakcijos, įstatymų leidėjas atliko tik du neesminius pakeitimus, kurie buvo daugiau procesinio, tačiau ne materialinio pobūdžio.

Taigi, esant tokiai įstatymo leidėjo valiai, tyčinio bankroto sampratos ir požymių suformavimas buvo paliktas teismams. Teismų praktikoje buvo nustatyta, kad tyčinio bankroto požymiai pasireiškia aplinkybėmis, kuomet įmonė tyčia paslepia, iššvaisto, dovana ar sunaikina savo turtą arba vykdo kitus tyčinius veiksmus, dėl kurių yra pagrindas manyti, kad iš likusio turto nebus galima įvykdyti įmonės finansinių įsipareigojimų. Iki Įmonių bankroto įstatymo naujos redakcijos įsigaliojimo tyčinio bankroto požymių sąrašas nebuvo baigtinis, kaip yra šiuo metu galiojančioje įstatymo redakcijoje. Iki tol būdavo pripažįstama, kad tyčinis bankrotas gali būti nustatytas ir esant kitoms nei aukščiau šių darbo autorių pateiktoms aplinkybėms. LAT yra nurodęs, kad nagrinėdami klausimus dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, teismai neprivalo nustatyti konkrečių sandorių ar veiksmų, kurie leistų teigti, jog įmonės bankrotas buvo tyčinis³². Lietuvos Apeliacinis Teismas yra nurodęs, kad sprendžiant dėl tyčinio bankroto esminis faktorius yra nustatyti, ar įmonės vadovybės ar akcininkų tikslai buvo įmonės privedimas prie nemokumo, vienu kreditorių protegavimas prieš kitus ir kitos aplinkybės, tačiau šie veiksmai nebūtinai turi pasireikšti konkrečiai apibrėžtu sandoriu ar veiksmu, kadangi įmonės tyčinį bankrotą gali lemti sąmoningas blogas jos valdymas, kuris gali reikštis tiek aktyviais įmonės vadovų veiksmais, tiek neveikimu. Apie tyčinį bankrotą galima spręsti iš to, kad įmonės vadovai aki-vaizdžiai blogai organizavo įmonės darbą arba apskritai jo neorganizavo, buvo sudarinėjami nuostolingi įmonei sandoriai, įmonės veikla ir turtas nukreipiami į kitą susijusią įmonę.³³ Kasacinės instancijos teismas taip pat yra konstatavęs, jog įmonės tyčiniu bankrotu pripažintini visi atvejai, kai dėl įmonės valdymo organų sąmoningų sprendimų įmonės turtas yra perleidžiamas, iššvaistomas, sunaikinamas ar sugadinamas, jei dėl tokių veiksmų įmonė gauna žymiai mažesnę naudą, nei yra to turto realiai vertė, ir tokių veiksmų padariniu tampa įmonės nemokumas. Įmonės tyčiniu bankrotu laikytini ir įvardyti įmonės valdymo organų veiksmai, įmonei esant faktiškai nemokiai, dar labiau pabloginantys įmonės turtinę padėtį, jei dėl tokių veiksmų,

32 Lietuvos Aukščiausiojo teismo nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-3-1045/2003, Nr. 3K-3-564/2002, Nr. 3K-3-448/2004;

33 Lietuvos Apeliacinio teismo nutartis priimta 2013 m. vasario 14 d. civilinėje byloje Nr. 2-583/2013.

tai yra finansiškai nepagrįstų (nuostolingų) sandorių arba papildomų įsipareigojimų prisiėmimo, siekiama išvengti atsiskaitymo su kreditoriais.³⁴ Sprendžiant klausimą dėl bankroto pripažinimo tyčiniu, teismas nėra saistomas nustatytų tyčinio bankroto požymių, ir tam, kad pripažintų, jog įmonės nemokumas yra nulemtas sąmoningo elgesio, nebūtinai privalo nustatyti vieną iš aukščiau minėtų požymių bei neprivalo konkrečiai įvardinti, kuris iš įmonės vadovybės veiksmų ar kuris konkretus sandoris lėmė įmonės nemokumą, kadangi yra vertinami ne konkretūs įmonės valdymo organų veiksmai, o aplinkybių visuma.³⁵

Kasacinės instancijos teismas, spręsdamas įmonės tyčinio bankroto pripažinimą turėdavo nustatyti, ar įmonės sudarytais sandoriais ar kitais įmonės atsakingų asmenų veiksmais buvo nuosekliai ir kryptingai siekiama įmonės nemokumo. Tiek teismams nagrinėjant įmonės bankroto pripažinimą tyčiniu, tiek ir paskirtam įmonės bankroto administratoriui tikrinant įmonės nemokumą sukėlusias priežastis ir įmonės sudarytus sandorius, pastarieji privalėdavo nustatyti, ar tuo metu kuomet įmonė tapo nemoki, tolimesnė jos veikla buvo nukreipta dar labiau pabloginti įmonės turtinę padėtį. Nustatčius šias aplinkybes, įmonės bankroto administratorius privalėdavo kreiptis į teismą dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu, o teismams konstatavus tokius veiksmus, įmonės bankrotas buvo pripažįstamas tyčiniu.

Būtent toks teisinis reglamentavimas ir susiformavusi teismų praktika lėmė, kad iki 2013 m. spalio 1 d. buvo pakankamai mažas įmonės bankroto bylų kiekis, kurios buvo pripažįstamos tyčiniiais bankrotais, nes iš esmės nebuvo įrodomi tyčiniai ir priešingi įmonės veiklos tikslams vadovų veiksmai. Prašymo dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu teismo proceso metu už įmonės veiklą atsakingi asmenys savo atliktus galimai neteisėtus ir priešingus įmonės veiklos tikslams veiksmus pagrįsdavo kaip veiksmus, kurie buvo privalomi siekiant juridinių asmenų steigimo dokumentuose nustatytų tikslų, t.y. jie savo veiksmų teisėtumo pagrindimui remdavosi verslo sprendimo taisykle (angl. *business judgment rule*). Taikant verslo sprendimų priėmimo taisyklę yra siekiama išvengti įmonių plėtos lėtėjimo, smukimo, bendrovės valdybos nariams (vadovui) suteikiama išplėsta verslo sprendimų apimtis (angl. *a widened scope of business judgement*). Būtent šios taisyklės įtvirtinimas apriboja teismų teisę revizuoti įmonės atsakingų asmenų priimtus veiksmus. Kasacinio teismo praktikoje yra konstatuota, kad teismai revizuoja valdybos narių (vadovo) sprendimus tik tais atvejais, jei esama akivaizdžių stropumo (rūpestingumo) ar lojalumo trūkumų. Kai pareiškime nurodoma, kad tyčinį bankrotą lėmė konkreti įmonės vadovo veikla, būtina kruopščiai įvertinti įmonės vadovo veiksmus, tikslus, įmonės bankroto priežastis. Tai yra svarbu tam, kad teismų praktikoje nebūtų pasiektas priešingas

34 Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis priimta 2004 m. gruodžio 12 d. civilinėje byloje Nr. 3K-3-680/2004. Publikuota: „Teismų praktika“ Nr. 23, 2005 m.

35 Žr. išnašą Nr. 31.

siekiamam rezultatas, t. y. siekiant apsaugoti įmonių kreditorių teises ir interesus, nebūtų slopinama bendrovių vadovų protinga rizika, kuri yra būtina verslui plėtoti.

Iš esmės šio straipsnio autoriaus nuomone verslas yra rizikų valdymas. Įmonės vadovai, siekdami maksimalios naudos jų vadovaujamoms organizacijoms, kasdieną privalo priimti sprendimus, kurie turi didesnę ar mažesnę įtaką jų vadovaujamoms įmonėms. Dažnai atvejais tokie sprendimai privalo būti priimti greitai, tik iš dalies disponuojant reikiama informacija, tačiau visuomet jie privalo atitikti įmonės (bendrovės) keliamus tikslus ir siekius. Blogas įmonės valdymas negali būti lyginamas su priešingais teise ar net tyčiais atsakingų asmenų veiksmais. Svarbu įvertinti atsakingo už įmonės veiklą subjekto veiksmus, t. y. kiek jis buvo lojalus bendrovės interesams, rūpestingas, kiek jo sprendimai buvo sąžiningi ir kvalifikuoti, ar buvo pasitelkiama kvalifikuotų specialistų pagalba ir pan. Taigi bankroto bylą nagrinėjantis teismas gali pripažinti įmonės bankrotą tyčiniu, jeigu nustato požymius, kurie rodo, kad įmonė prie bankroto buvo privesta tyčia, t. y. kad bankrotą nulėmė ne verslo nesėkmė, o tyčiniai įmonės valdymo organų veiksmai, siekiant išvengti išipareigojimų kreditoriams vykdymo³⁶. Verslo sprendimo taisyklė taip pat yra plačiai naudojama ir Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau – JAV). JAV siekiant vadovui taikyti civilinę atsakomybę įmonės bankroto atveju jis gali pasinaudoti šia taisykle (privilegija).

Svarbu paminėti tai, kad šia privilegija naudotis vadovas gali tik tuomet, jeigu jis buvo sąžiningas ir lojalus įmonei ir jos akcininkams³⁷. JAV teisės aktuose reglamentuojančiuose įmonių bankroto teisinius santykius nėra įtvirtinta tyčinio bankroto sąvoka, kaip civilinės teisės institutas. Valstijose bankrutuojančios įmonės vadovas už kreditoriams padarytą žalą atsako bendrais civilinės atsakomybės taikymo pagrindais. Už tyčinius vadovų ar kitų atsakingų asmenų veiksmus yra taikoma baudžiamoji, o ne civilinė atsakomybė. Panašus teisinis reglamentavimas yra ir Vokietijoje, kuomet įmonės vadovai už tyčinius veiksmus atsako baudžiamąja, bet ne civiline tvarka³⁸. Papildomai pažymėtina yra tai, kad taip pat, kaip ir JAV ar Lietuvoje, įmonės vadovas taip pat turi pareigas elgtis lojaliai ir rūpestingai įmonės atžvilgiu bei laikytis kitų jam įstatymais nustatytų pareigų.

Apibendrinant galima teigti, kad nors teisinis tyčinio bankroto reglamentavimas iš esmės pasikeitė 2013 m. spalio 1 d., tačiau teismų praktika dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu liko nepakitusi. Šio darbo autoriams atlikus teismo nutarčių analizę buvo prieita prie išvados, kad toks ženklus įmonių bankrotų pripažinimo tyčiais skaičiaus didėjimas iš esmės buvo susijęs su palengvinta įrodinėjimo našta subjek-

36 Lietuvos Aukščiausiojo teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis priimta 2014 m. gegužės 2 d. civilinėje byloje Nr. 3K-3-252/2014.

37 McCULLOUGH, H.; HUEBNER, M. The fiduciary duties of directors of troubled U.S. companies: Emerging clarity. Corporate recovery and insolvency (Global legal group Ltd, London, 2008), p. 8.

38 BURK, F.; KÜHN, H.; WOJTEK, L. Restructuring and insolvency in Germany: overview. [žiūrėta 2016-12-09]. <<http://uk.practicallaw.com/2-501-6976>>.

tams, kurių iniciatyva ir buvo inicijuojamos bylos dėl bankroto pripažinimo tyčiniu. Nevertinant efektyvesnio tyčinio bankroto teisinio reglamentavimo iš esmės, tyčinio bankroto instituto taikymas civilinėje teisėje yra perteklinis jau vien dėl to, kad pati nutartis *de facto* nesukelia jokių teisinių padarinių. Teismui priėmus nutartį, kuria įmonės bankrotas buvo pripažintas tyčiniu, atsiranda dvi pasekmės, kurios yra daugiau procesinio pobūdžio. *Visų pirma*, bankroto administratoriui atsiranda pareiga patikrinti įmonės sudarytus sandorius per paskutiniųjų penkerių metų laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo ir nustačius priešingus įmonės veiklos tikslams sandorius, dėl jų pareikšti ieškinius teisme.³⁹ *Visų antra*, teismas ne vėliau kaip kitą darbo dieną nuo nutarties pripažinti bankrotą tyčiniu įsiteisėjimo dienos šios nutarties kopiją pateikia prokurorui dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo⁴⁰.

4. Tyčinio bankroto ir nusikalstamo bankroto kvalifikavimo teisinė praktika ir idėjos teisinio reglamentavimo tobulinimui

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 209 straipsnis numato, kad nusikalstamu bankrotu pripažįstama tada, kai asmuo **sąmoningai blogai valdydamas įmonę** nulemia įmonės bankrotą ir dėl to padaro didelės turtinės žalos kreditoriams. Tuo tarpu tyčiniu bankrotu pripažįstama tada, kai įmonė privedama prie bankroto **sąmoningai blogai valdant įmonę** (veikimu, neveikimu) ir (arba) sudarant sandorius, kai buvo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių teises ir (arba) teisėtus interesus. Taigi, teisinė realybė yra tokia, kad tapatūs kriterijai už vadovų tyčinius veiksmus, lėmusius įmonės bankrotą, yra numatyti tiek civilinėje teisėje, tiek ir baudžiamojoje teisėje. Tyčiniai veiksmai abeiose teisėse šakose suprantami kaip sąmoningas blogas įmonės valdymas. Esminis šio darbo autorių siekis ir buvo nustatyti šių dviejų teisėse normų santykį bei jų atribojimo kriterijus. Taip pat, kokią įtaką sprendžiant šį klausimą baudžiamosios atsakomybės taikymo prasme, turi civilinio proceso tvarka priimta teismo nutartis, kuria įmonės bankrotas pripažintas tyčiniu.

Vienintelis realus nusikalstamo bankroto ir tyčinio bankroto atribojimo kriterijus, leidžiantis atskirti baudžiamąją atsakomybę nuo civilinės, *expressis verbis*, nustatyta žala kreditoriams, kuri privalomai turi viršyti 150 MGL dydžio sumą. Taip pat žala turi būti padaryta bent dviem kreditoriams. Taip pat šios dvi teisės normos skiriasi subjektų ratu, kurie gali kreiptis dėl šių normų pažeidimo. Tyčinio bankroto

39 Autorių pastaba: Bankroto administratoriui pareiga patikrinti įmonės sudarytus sandorius taip pat yra įtvirtinta ir Įmonių bankroto įstatymo 11 straipsnio 5 dalies 8 punkte. Šiame punkte yra įtvirtinta bankroto administratoriaus pareiga patikrinti įmonės sudarytus sandorius per **ne trumpesnį** kaip 36 mėnesių laikotarpį iki bankroto bylos iškėlimo dienos. Bankroto administratoriui yra paliekama diskrecijos teisė, už kokią maksimalų periodą jis privalo patikrinti sandorius.

40 Įmonių bankroto įstatymo 20 straipsnio 6 dalis.

atveju į teismą su prašymu pripažinti bankrotą tyčiniu gali tik uždaras subjektų ratas, t.y. kreditoriai ir (ar) bankroto administratorius. Tuo tarpu nusikalstamo bankroto atveju gali kreiptis bet kuris asmuo, kuris turi informacijos apie galimai padarytą nusikalstamą veiką. Esant tokiam teisiniam reglamentavimui galima daryti prielaidą, kad subjektas, kuris nori apginti savo pažeistas teises (kreditorius) arba vykdydamas jam pavestas funkcijas (bankroto administratorius) turi teisę pasirinkti kokį procesą – civilinį ar baudžiamąjį – pasirinkti. Tačiau teisinė realybė taikant Baudžiamojo kodekso normas ir inicijuojant ikiteisminius tyrimus dėl Baudžiamojo kodekso 209 straipsnio yra skirtinga nuo teorijos. Teisinėje ikiteisminio tyrimo institucijų praktikoje ikiteisminis tyrimas dėl nusikalstamo bankroto pradėdamas tik tada, kai bankroto bylą nagrinėjantis teismas priima nutartį, kuria pripažįsta įmonės bankrotą tyčiniu. Bankroto administratoriai vykdo jiems paskirtas profesines pareigas ir stengiasi apginti bankrutuojančios įmonės kreditorių interesus, nors ir siekia inicijuoti ikiteisminius tyrimus dėl galimai padarytų nusikalstamų veikų numatytų Baudžiamojo kodekso 209 straipsnyje, tačiau tokie ikiteisminiai tyrimai nėra pradėdami⁴¹. Pagrindiniai tokio ikiteisminio tyrimo pareigūnų atsisakymo motyvai dažniausiai susiję su tuo, kad pareiškimuose dėl ikiteisminio tyrimo pradėjimo yra išdėstytos aplinkybės ir faktai, kurie yra civilinių teisinių santykių objektai. Esant tokiam atsisakymui, bankroto administratorius privalo kreiptis į bankroto bylą nagrinėjanti teismą, kad įmonės bankrotas būtų pripažintas tyčiniu. Sėkmės atveju, teismui priėmus nutartį dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu, ši nutartis yra pateikiama ikiteisminio tyrimo įstaigai ir tuomet jau pradėdamas ikiteisminis tyrimas. Matyti, kad ikiteisminis tyrimas pradėdamas dėl tų pačių aplinkybių, dėl kurių anksčiau buvo atsisakyta jį pradėti. Skirtumas tik vienas – jau yra surinkti tam tikri įrodymai ir yra bankroto bylą nagrinėjančio teismo nutartis dėl įmonės bankroto pripažinimo tyčiniu. O visame šiame ilgame ir neefektyviame procese tie patys civilinio proceso tvarka jau pripažinti tyčiniai atsakingų asmenų veiksmai iš naujo yra tiriama atliekant ikiteisminį tyrimą. Iš esmės tokia situacija susiformuoja, nes baudžiamajame ir civiliniame procese yra taikomi skirtingi kaltės įrodinėjimo principai. „Civiliniame procese vadovaujamas įrodymų pakankamumo taisykle, kuri grindžiama tikimybių pusiausvyros principu“⁴² ir tyčiniai veiksmai konstatuojami principu „daugiau tikėtina nei netikėtina“. Tuo tarpu baudžiamajame procese privalo būti visiškai įrodyta baudžiamajon atsakomybėn traukiamo asmens kaltė ir visos abejonės vertinamos kaltinamojo naudai. Tokio ilgo ir sudėtingo proceso rezultatas yra toks, kad pripaži-

41 Nors darbo autoriai neturi tokios statistikos, tačiau vienam iš darbo autorių vykdamas savo profesinę veiklą ne kartą teko susidurti su tokia įstatymų taikymo realybe. Nei vienas siekis inicijuoti ikiteisminį tyrimą dėl galimai padarytos nusikalstamos veikos numatytos LR BK 209 straipsnyje nebuvo pradėtas pagal pareiškimą, tačiau visi ikiteisminiai tyrimai pagal šį straipsnį buvo pradėti, kai visi tie patys (!) įmonių bankrotai buvo pripažinti tyčiniai.

42 TEREBEIZA, Ž. Tiesos nustatymo problema šiuolaikiniame civiliniame procese. Socialinių mokslų studijos. 2011, Nr. 3, p. 1020.

nus bankrotą tyčiniu civiline tvarka, bankroto bylą nagrinėjančio teismo sprendimas neturi jokios teisinės galios, kuomet yra sprendžiamas klausimas dėl nusikalstamos veikos, numatytos Baudžiamojo kodekso 209 straipsnyje. Didžioji dalis tokio pobūdžio ikiteisminių tyrimų yra perkvalifikuojamos ir dažniausiai kalti asmenys yra patraukiami baudžiamojon atsakomybėn dėl kitų baudžiamajame kodekse numatytų veiksmų – aplaidus ar apgaulingas buhalterinės apskaitos vedimas ar sukčiavimas.

Šiame darbe aukščiau minėtose valstybėse (JAV, Vokietija) vyrauja kitoks šiame straipsnyje analizuojamo teisinio klausimo reglamentavimas. Tiek JAV, tiek ir Vokietijoje už blogą įmonės valdymą atsakomybė yra įtvirtintas tik baudžiamajame įstatyme. Kaip antai, Vokietijos baudžiamajame kodekse⁴³ yra įtvirtintas tokios baudžiamosios teisės normos, kaip – bankrotas⁴⁴, bankrotas sunkinančiomis aplinkybėmis⁴⁵, finansinių dokumentų neišsaugojimas⁴⁶, neteisėta nauda kreditoriams⁴⁷ ir neteisėta nauda skolininkams⁴⁸. Atkreiptinas dėmesys, kad Vokietijos Baudžiamajame kodekso 283 straipsnyje yra detalizuoti veiksmai, kuriems esant asmenys yra traukiami baudžiamojon atsakomybėn.

JAV už tyčinius veiksmus, kurie privedė įmonę prie bankroto, taip pat yra įtvirtinta tik baudžiamoji atsakomybė. Tam yra skirtas atskiras JAV Kodekso 18 dalies 9 skyrius⁴⁹. Šiame skyriuje *inter alia* yra įtvirtintos tokios nusikalstamos veikos, kaip turto slėpimas; neteisingos priesaikos ir pretenzijos; kyšininkavimas, pasisavinimas (svetimo turto išėikvojimas), neteisėtas pareigūnų elgesys, suinteresuotumas, bankrutavimas ir turto perdavimas administratoriams, sąmoningas bankroto įstatymo ir taisyklių (teisės) pažeidimas, piktnaudžiavimas bankroto procesu. Taip pat JAV kodekse yra įtvirtintos veikos, kurių sudėtis yra formali.

Taigi, kaip matyti iš JAV ir Vokietijoje esančio teisinio reglamentavimo, bet kurie atsakingų asmenų tyčiniai veiksmai, kuriais įmonė prie bankroto privedama tyčia, yra reglamentuota tik baudžiamuosiuose įstatymuose. Tuo tarpu Lietuvoje tai yra išskirta ir gali būti taikoma civilinė ar baudžiamoji atsakomybė. O tam tikrais atvejais – ir abi kartu. Išanalizavus kasacinio teismo formuojamą teismų praktiką yra darytina išvada, kad kaltės požymiai ir tyčia sutampa tiek civilinėje, tiek ir baudžiamajoje teisėje. Kaip buvo minėta, vienintelis šių dviejų skirtingose teisės šakose įtvirtintų normų atribojimų kriterijus yra turtinės žalos mastas, kuris yra didesnė nei 150 MGL (5.700 EUR) dydžio suma bei žala padaroma dviem ir daugiau kreditorių. Vertinant

43 German criminal code. [žiūrėta 2016-12-11]. http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html.

44 Vokietijos baudžiamojo kodekso 283 straipsnis.

45 Vokietijos baudžiamojo kodekso 283a straipsnis.

46 Vokietijos baudžiamojo kodekso 283b straipsnis.

47 Vokietijos baudžiamojo kodekso 283c straipsnis.

48 Vokietijos baudžiamojo kodekso 283d straipsnis.

49 18 U.S. Code Chapter 9 – Bankruptcy. [žiūrėta 2016-12-11]. <<http://uscode.house.gov/browse/prelim@title18/part1/chapter9&edition=prelim>> .

šiuos kriterijus svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad nors ir Baudžiamojo kodekso 209 str. yra įtvirtintas sąlyginai nedidelis kreditoriams padarytos žalos dydis, tačiau mūsų ekonomikoje dominuojant smulkiam ir vidutiniam verslui, bankroto bylos yra keliamos ir žala kreditoriams padaroma ir dėl ženkliai mažesnių įmonių įsiskolinimų. Kita vertus, kyla pagrįstas klausimas, ar tokios žalos padarymas gali turėti kokios nors įtakos visai ekonomikai ar viešajai tvarkai, kad esant tokiam žalos dydžiui būtų taikoma baudžiamoji atsakomybė. Siekiant efektyvesnio teisinio reglamentavimo taip pat reiktų nepamiršti dar vieno kriterijaus, o kartu ir aplinkybės, kad žala gali būti padaryta tokio masto, kad gali turėti įtakos tam tikram verslo segmentui ar net verslo šakai, tačiau ji bus padaryta tik vienam kreditoriui. Pažymėtina, kad tai gali turėti didesnių neigiamų padarinių nei žalos mastas. Taigi, esant dabartiniam teisiniam reguliavimui ir formuojamai teismų praktikai, bet kokie atsakingų asmenų veiksmai visų pirma turi būti peržiūrėti ir įvertinti civiline tvarka ir tik nustačius išimtinai blogą įmonės valdymą taikoma baudžiamoji atsakomybė. Be abejo, yra ir priešingų nuomonių, kad esant tyčiniams atsakingų už įmonės veiklą asmenų veiksams, jie turėtų būti kvalifikuojami tik pagal Baudžiamojo kodekso 209 straipsnį. Tokios idėjos argumentas yra tas, kad toks teisinis reglamentavimas ne tik turėtų ekonominės naudos vykdant įmonių bankroto procesą, tačiau taip pat būtų pasiekti ir Baudžiamojo kodekso 1 straipsnyje įtvirtinti tikslai – baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų. Šiuo atveju būtų apginti visuomenės ir valstybės interesai, nes šiame straipsnyje analizuoti priešingi teisei veiksmai turi įtakos ne tik pavieniems asmenims, asmenų grupėms, tačiau ir visai valstybės ekonominiai padėčiai.

Pagrindinis šio straipsnio autorių tikslas buvo atskleisti skirtingus požiūrius straipsnyje nagrinėtu teisiniu klausimu. Autoriai sutinka, kad norint pasiekti verslo, o kartu ir visos ekonomikos sėkmės, įmonių vadovai privalo priimti rizikingus, tačiau neatsiejamus nuo visos ekonomikos vystymosi, sprendimus. Teisinis reglamentavimas negali apriboti asmenų laisvės priimant sprendimus, kurie užkirstų kelią ar atgrasintų atsakingus asmenis nuo rizikingų sprendimų. Baudžiamoji atsakomybė turėtų būti taikoma kaip *ultima ratio* priemonė. Dėl šios priežasties bei siekiant efektyvesnio teisinio reglamentavimo yra svarbu išanalizuoti aukščiau minėtuosius du esminius kriterijus, kuomet yra taikoma ne civilinė, o baudžiamoji atsakomybė. *Visų pirma*, siekiant efektyvaus teisinio reguliavimo, įstatymo leidėjas, mūsų manymu, turėtų svarstyti klausimą dėl baudžiamajame įstatyme numatyto kreditoriams padarytos žalos masto didinimo, pavyzdžiui, nuo 150 MGL iki 300 MGL. Taip pat atskiros diskusijos reikalaujantis ir antrasis baudžiamajai atsakomybei taikyti svarbus kriterijus – kreditorių kiekis. Įstatymų leidėjas taip pat turėtų atsižvelgti į verslo realijas ir galimai svarstyti klausimą, ar neturėtų būti šis skaičius sumažintas iki vieno kreditoriaus. Siekiant šio klausimo teisinį reglamentavimą padaryti efektyviu, taip pat reiktų įvertinti argumentus tų subjektų, kurie laikosi pozicijos, kad galbūt Baudžiamojo kodekso 209 straipsnyje įtvirtinta sudėtis turėtų būti ne materialinė, o formali. Visa tai,

žinoma, reikalautų išsamesnės analizės bei mokslinio-praktinio tyrimo. Mūsų tikslas buvo aptarti tyčinio ir nusikalstamo bankroto teorinius bei praktinius aspektus, jų atribojimo problemas ir suformuluoti bei pagrįsti teiginį, kad tyčinio bankroto teisinė procedūra yra perteklinė, o būtų pakankamas tik civilinis ir baudžiamasis šios procedūros reglamentavimas.

Išvados

1. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 209 straipsnis numato, kad nusikalstamu bankrotu pripažįstama tada, kai asmuo **sąmoningai blogai valdydamas įmonę** nulemia įmonės bankrotą ir dėl to padaro didelės turatinės žalos kreditoriams, o tyčiniu bankrotu pripažįstama tada, kai įmonė privedama prie bankroto **sąmoningai blogai valdant įmonę** (veikimu, neveikimu) ir (arba) sudarant sandorius, kai buvo žinoma ar turėjo būti žinoma, kad jų sudarymas pažeidžia kreditorių teises ir (arba) teisėtus interesus. Esant tokiam teisiniam reglamentavimui yra konstatuotina, kad tapatūs kriterijai už vadovų tyčinius veiksmus, lėmusius įmonės bankrotą, yra įtvirtinti tiek civilinėje teisėje, tiek ir baudžiamojoje.
2. Tiek Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, tiek ir Įmonių bankroto įstatyme priešingi teisei tyčiniai asmenų, atsakingų už įmonės veiklą, veiksmai suprantami, kaip sąmoningas blogas įmonės valdymas.
3. Atribojant nusikalstamą ir tyčinį bankrotą vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių asmens teisinės atsakomybės ryšį, yra turatinės žalos dydis. Jei asmuo sąmoningai blogai valdydamas įmonę nulėmė jos bankrotą ir dėl to padarė didesnės nei 150 MGL turatinės žalos kreditoriams, kaltininko veikla atitinka kitus objektyviuosius požymius, ir galima nustatyti priežastinį ryšį tarp kaltininko veikos ir atsiradusių padarinių, jam gali būti taikoma baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamą bankrotą. Nesant baudžiamosios atsakomybės sąlygų, turėtų būti konstatuojamas civilinis deliktas – tyčinis bankrotas.
4. Teismo nutartis, kuria įmonės bankrotas pripažįstamas tyčiniu, nesukelia jokių realių teisinių pasekmių baudžiamajame procese. Tokia teisinė situacija susiformuoja, nes civilinėje procesinėje teisėje įrodinėjant tyčia galioja tikėtino taisyklė, tuo tarpu baudžiamajame procese kaltė turi būti įrodyta visiškai, o visos abejonės vertinamos kaltinamojo naudai.
5. Baudžiamoji atsakomybė už nusikalstamą bankrotą turėtų būti taikoma tik kaip priemonė *ultima ratio*, neužkertant kelio įmonių vadovams prisiimti protingą verslo riziką. Straipsnio autorių nuomone, būtų reikalinga peržiūrėti kreditoriams padaromos didelės turatinės žalos dydį ir jį padidinti.

CRIMINAL AND INTENTIONAL BANKRUPTCY: THEORY AND PRACTICE

Albertas Milinis, Nerijus Strikulyš
Vytautas Magnus University, Lithuania

Summary. *The term bankruptcy is used in various ways in modern law. In the most general sense, bankruptcy refers to a particular state of insolvency of an individual or legal entity, namely the inability to pay debts to creditors. In a legal sense, this procedure is processed in court. In most countries around the world (including Lithuania), not only legal persons can go bankrupt, but also natural persons. In the European Union, Council regulation (EC) No. 1346/2000 is applicable to collective insolvency proceedings. In the Republic of Lithuania, in particular cases in which it is stated that a person has caused his/her or his/her company's insolvency intentionally, the question of responsibility of such persons can be raised. It should be noted that in terms of legal liability, bankruptcy is not just an institute of civil law, but also of criminal law. This article deals with the delimitation of civil and criminal liability for causing bankruptcy by the deliberate actions of persons. The Law on Enterprise Bankruptcy of the Republic of Lithuania describes intentional bankruptcy as purposely bringing a company to bankruptcy. Meanwhile, Article 209 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania provides criminal liability for a person who deliberately mismanages a company, leading to its bankruptcy and thus causing severe material damage to creditors. It can be seen that in practice there are often problems in defining the boundaries of criminal and intentional bankruptcy, so this article aims not only to address the concepts of these types of bankruptcy, but also to identify delimitation criteria for them and analyse the related practical issues that relate to these criteria.*

Keywords: *bankruptcy, criminal bankruptcy, intentional bankruptcy, delimitation criteria for intentional and criminal bankruptcy.*

Albertas Milinis, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedros docentas, socialinių mokslų (teisė) daktaras. Mokslinių tyrimų kryptys: baudžiamoji teisė, Europos Sąjungos teisė, komercinė teisė.

Albertas Milinis, Vytautas Magnus University, Faculty of Law, Public Law Department, Associate Professor, PhD (Law). Research interests: criminal law, European Union law, business law.

Nerijus Strikulyš, Vytauto Didžiojo universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedros doktorantas. Mokslinių tyrimų kryptys: bankroto teisė, finansų teisė, civilinė teisė.

Nerijus Strikulyš, Vytautas Magnus University, Faculty of Law, Public Law Department, PhD student. Research interests: bankruptcy law, finance law, civil law.